

לפני עור

לא תקלל חרש ולפני עור לא תתן מכשל (ויקרא יט, יד)

האם המכשיל עור בדרך עובר משום לפני ע

כתב החינוך (מצוה רלב) לא להכשיל בני ישראל, לתת להם עצה רעה. אבל ניישר אותם כשישאלו עצה, במה שנאמין שהוא יושר ועצה טובה, שנאמר "ולפני עור לא תיתן מכשול". ולשון ספרא לפני סומא בדבר והיה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. עוד כתב דזה הלאו כולל כמו כן מי שיעזור עובר עבירה, שהוא מביא אותו שיתפתה בזולת זה לעבור פעמים אחרים עוד. (כנראה הוא בא ליישב למה עובר העבירה מקרי "עור", ותי' שעי"ז נתפתה לעבור פעמים אחרות, ודו"ק).

והעיר המנ"ח שמשמע מדברי החינוך שאיסור לפני ע אינו אלא שלא להשיא חברו עצה שאינה הוגנת ולא להכשילו באיסורין, ולפי"ז הפסוק "ולפני עור לא תתן מכשול" יצא לגמרי מפשוטו של מקרא, דכלל לא איירי בנותן מכשול, כמו אבן או מקל, לפני עור, ובזה אינו עובר. והקשה דהרי בגמ' יבמות (כד, א) מבואר דבכל התורה כולה אין מקרא יוצא מידי פשוטו חוץ מהפסוק ד"והיה הבכור וכו'" (דברים כה, ו), וא"כ נהי דהנרמז בו אמת, ולא כמו הכותים והצדוקים ימ"ש המפרשים כפשוטו, מ"מ דין זה גם הוא אמת, דמן התורה אסור להכשיל העור בדרך.

אמנם מלשון ספר המצוות (מצות ל"ת רצט) לא משמע כן שכתב בסו"ד שפשטיה דקרא הוא במה שזכרנו תחלה, והיינו מש"כ בתחילת דבריו וז"ל, היא שהזהירנו מהכשיל קצתנו את קצתנו בעצה, והוא שאם ישאלך אדם עצה בדבר הוא נפתה בו, ובאה האזהרה מלרמותו ומהכשילו אבל תיישירהו אל הדבר שתחשוב שהוא טוב וישר. והוא אמרו יתעלה (קדושים יט) ולפני עור לא תתן מכשול, ולשון ספרא לפני סומא בדבר, היה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. משמע שבאמת אינו עובר היכא שמכשיל סומא בדרך.

ובהמשך דבריו (שם) הביא המנ"ח מהקרוב אהרן, שכיון דכתיב "לא תתן מכשול", ואי בסומא ממש איירי הוה ליה למיכתב "לא תשים מכשול", שמשמעו שמניחו בפניו, אלא ע"כ דרק במשיא לחברו עצה שאינה הוגנת, אי נמי במכשילו בעבירה איירי, ואתי לישנא ד"לא תתן" בדווקא, שמשמעו שנותן לו עצמו.

ובפירוש הגרי"פ על ספה"מ הרס"ג (מצ' נג) ביאר שעל שימת מכשול עובר משום "לא תשים דמים בביתך", שהוא חיוב להסיר כל סוגי מכשול, א"כ כ"ש שמוזהר לא לשים מכשול. וג"כ עובר בעשה של "ועשית מעקה לגגך", ולכן הבינו חז"ל שלא דלפני עור מיירי במכשיל חברו בעצה רע או בעבירה.

איסור כריית בור

ויעויין עוד בספר משך חכמה (ויקרא יט, יד) שהכותים מפרשים כמשמעו, שלא יתן אבן לפני עור בדרך להפילו (רש"י חולין ג, א), וכן הוא אמת. ומזה אזהרה לפותח או כורה בור ברשות הרבים, ומשום זה אמרו (ב"ק נא, א) בור ברשות הרבים של שני שותפים... אי דאמרי ליה זיל כרי לן (ואזל כרי להו), אין שליח לדבר עבירה, היינו משום שעבר על לאו דלפני ע. ואיסורה דבר תורה, דלא כמשנ"ל (פרק ב מהלכות רוצח). ר"ל ממה שהביא שם לחלוק על מהרי"ט (ח"א סי' קטז) שמסופק אי אמרינן באיסורא דרבנן אין שליח לדב"ע, כיון דמה"ת חשיב שליח, או דלמא אפילו במילי דרבנן דבר עבירה מיקרי, ושייך ביה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, ותמה עליו המשל"מ מההיא דאמרינן (ב"ק נג, א) נימא כורה גרם ליה, ופירש"י כגון שהיתה כרויה ועומדת קודם לכן, דאי האי כרייה הוי כורה חייב דאין שליח לדבר עבירה דאסור לקלקל ברה"ר, ואיסור זה דמקלקל ברה"ר פשיטא דהוי מדרבנן, ואפילו הכי אמרינן אין שליח לדבר עבירה. ולפי המש"ח האיסור הוא מטעם לפני ע.

בשוגג

יש להסתפק האם עובר בלפני עור כשהנכשל הוא שוגג, יש קצת דיוק בהרמב"ם שהלאו מיירי דווקא במזיד, וז"ל (ספר המצוות ל"ת רצט) ולא זה אמרו שהוא כולל גם כן מי שיעזור על עבירה או יסבב אותה, כי הוא

יביא האיש ההוא **שעוורה תאותו עין שכלו וחזר עור** ויפתהו ויעזרהו להשלים עבירתו או יכין לו סבת העבירה. משמע שמייירי במזיד ולכן היה קשה להרמב"ם למה הוא נקרא "עור", וע"ז תי' שתאוותיו גרם לו עוורון בשכלו. אבל מסברא איו לחלק, ואולי הרמב"ם רק בא להסביר למה במזיד נקרא "עור" אבל פשוט שכ"ש בשוגג הייב, וצ"ע.

ויש לחזק דברינו הראשונים ממש"כ הרמב"ם (כלאים י, לא) שהמלביש את חברו כלאים אם היה הלוכש מזיד הלוכש לוקה והמלביש עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול, ואם לא ידע הלוכש שהבגד הוא כלאים והיה המלביש מזיד המלביש לוקה והלוכש פטור. משמע שהיכא שהלוכש הוא שוגג שאין המלביש עובר משום לפנ"ע. ועל דרך זה יש להביא ראיה ממש"כ הרמב"ם (נזירות ה, כ) שהמטמא את הנזיר, אם היה הנזיר מזיד הנזיר לוקה וזה שטמאו עובר משום ולפני עור לא תתן מכשול, ואם היה הנזיר שוגג וזה שטמאו מזיד אין אחד מהם לוקה, משמע שאינו עובר ג"כ אלפנ"ע. אבל ראיתי בשד"ח מערכת הוא"ו (מע' וא"ו עמ' סא) שרצה לדייק מהרמב"ם שעובר אלפנ"ע ממש"כ שאינו לוקה משמע שעובר, אבל עי"ש שדחה הדיוק.

האכלת פועלים תרומה

בעיקר שיטת הרמב"ם עי' בשד"ח (שם) שרוצה להוכיח שס"ל ששפיר עובר אפילו בשוגג, דהנה איתא במשנה (תרומות ו, ג) שהמאכיל את פועליו ואת אורחיו תרומה הוא משלם את הקרן והם משלמין את החומש דברי ר"מ, וחכמים אומרים הם משלמין קרן וחומש והוא משלם להם דמי סעודתן. וכתב הרמב"ם (פיהמ"ש שם) וז"ל הכלל אצלינו אין שליח לדבר עבירה, והעושה את העבירה בעצמו הוא שמענישין אותו בית דין. והמתעהו ומביא אותו לידי מכשול, או שצוהו על העבירה, או שסייעו עליה באיזה סיוע שהוא, אפילו בדיבור מועט, נענש בידי שמים כפי ערך מה שעשה בסייעו או בהוקישו את חברו. ואינו מתחייב שום עונש מכל העונשים האמורים בתורה, אבל עובר הוא על מה שאמר ה' ולפני עור לא תתן מכשול אם גרם לעבירה. מבואר בדבריו שעובר אלפנ"ע היכא שמאכילו תרומה, ושם הרי מייירי שהפועלים הם שוגגים, וצ"ע.

הלוואת מעות בלי עדים

ובשיטת רש"י נחלקו האחרונים, דהנה כתב הטור (חו"מ סימן ע, א) אסור לאדם להלוות מעות לחבירו בלא עדים אפילו לתלמיד חכם אלא אם כן הלוהו על משכון, ואם עושה עליו שטר הרי זה משוכה. ועי' פרישה שהוא מימרא דרב יהודה אמר רב (סוף פרק איזהו נשך) וקאמר רב טעמו דעובר משום לפני עור לא תתן מכשול, ופרש"י ש"עולה על רוחו של לווה לכפור". ואמרינן משמיה דר"ל דגורם קללה לעצמו, ולמדו מדכתיב (תהלים לא יט) תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק, ופרש"י שהבריות יקללוהו ויאמרו שמדבר עתק על צדיק שתובע מה שלא הלוהו לו. תו גרסינן התם רבינא לא רצה להלוות לרב אשי בלא סהדי ושטר, שלח ליה רב אשי אפילו אנא, הדר שלח ליה רבינא כל שכן מר דטריד בגירסא ומשתלי וגורם קללה לעצמו. וקשה למה לא אמר לו מטעם לפנ"ע, ותי' הפרישה מדפירש רש"י על לפני עור לא תתן מכשול שעולה על רוחו של לווה לכפור **שמע מינה דסבירא ליה דאינו עובר על לפני עור לא תתן מכשול אלא אם כן הלוה יכפור במזיד**, ואתי שפיר דרבינא לא שלח לו כ"ש מר דטריד בגירסא ומשתלי ויגרום לי שאעבור על לפני עור, רק שיגרום קללה.

ועי' בב"ח שרב אשי חשב שטעם האיסור כדי שלא יעבור על לפנ"ע כדרב, ולכך לא רצה להלוות לו בלא שטר, וקשיא ליה אפילו אנא נמי דחלילה לתלמיד חכם שיעלה על רוחו לכפור, ורב ודאי לא קאמר אלא במלוה לעם הארץ, והשיב לו דלאו משום חששא דיעלה על רוחו לכפור אלא דשמא ישכח הלוואתו ויגרום רבינא קללה לעצמו. מבואר בדבריהם שאינו עובר משום לפנ"ע אלא במזיד ולא בשוגג.

אמנם הלח"מ (מלוה ולווה ב, ז) הק' על רש"י דא"כ אפילו אם ילונו בעדים עובר משום ולפני עור שהרי יטעון פרעתיו, והמלוה את חברו בעדים אין צריך לפורעו בעדים, ותי' דמאי שכתב שעולה על רוחו לכפור לאו למימרא דברשע יעשה כן, דאטו ברשיעי עסקינן, אלא דחיישינן שאם לא ילוהו בעדים ישכח הדבר שהלוהו, ולפי דעתו הוא אמת שהרי אינו נזכר, אבל כשיש עדים אף על פי שלא יזכור על כרחו יפרע ולא ישבע, וראיה לזה מגוף המעשה דאמר התם בגמרא כ"ש מר דטריד בגירסיה ולא אדעתיה, (ואינו מדייק כדיוק האחרונים שהחשש הוא משום קללה ולא משום לפנ"ע, וצ"ע).

הרואה כלאים בבגד של חברו

אמש"כ הב"ח שאין לפנ"ע בשווג העיר השד"ח ממש"כ הב"ח עצמו (יו"ד סימן שג, ב) שהטור הבין בדברי הרמב"ם שהרואה כלאים של תורה על חברו חייב לקרוע מעליו אע"פ דהלבוש אינו יודע שהוא כלאים, ורק הרואה בלבד יודע אפילו הכי קורעו מעליו, אבל הרא"ש מפרש דוקא שהלבוש בעצמו מצאו, דהשתא הוי מזיד אם אינו פושטו צריך לפושטו אפילו בשוק, אבל אם הלבוש אינו יודע אין צריך לומר לו בשוק וכו' דכיון דאין חיוב אמירה זו אלא מדרבנן דאסמכוה אולפני עור לא תתן מכשול (ויקרא יט, יד) גדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה, ואין צריך לומר לו בשוק עד שיגיע לביתו. ואם נאמר שאינו עובר אלפנ"ע היכא שהנכשל הוא שווג, א"כ איך יתכן שהחיוב מדרבנן לאפרושי מאיסורא דאסמכוה אלפנ"ע מחייב אותו אפילו היכא שאינו אלא שווג.

כוס יין לנזיר

אמנם מוכח בכמה ראשונים שס"ל שלפני עור שייך גם בשווג. דהנה הגמ' בעבודה זרה (ו, ב) מנין שלא יושיט אדם כוס של יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח ת"ל ולפני עור לא תתן מכשול, וכתבו בתוס' דה"ה בכל שאר איסורין, אלא להכי נקט כוס יין לנזיר משום דמסתמא למישתי קא בעי ליה כיון דכו"ע חמרא שתו ושמא שכח נזירתו, אבל ישראל שאמר הושיט לי נבלה או חזיר או שום איסור אין לחושדו מלהושיט לו, אבל אם ידוע לו שרוצה לאכלו אסור להושיט לו. הרי לן להדיא שלפנ"ע שייך בשווג.

האם מותר להכשיל בדבר שהמכשיל מתיר והנכשל אוסר

וכן מבואר בריטב"א (סוכה י, ב), דהנה אמרינן התם שרב חסדא ורבה בר רב הונא איקלעו לבי ריש גלותא אנגינהו רב נחמן בסוכה שנוייה מופלגין ממנה ארבעה טפחים, אשתיקו ולא אמרו ליה ולא מידי אמר להו הדור בהו רבנן משמעתייהו, (שסוכה כזו פסולה) אמרו ליה אנן שלוחי מצוה אנן ופטורין מן הסוכה, והק' הריטב"א דר"נ לא ידע דהוו שלוחי מצוה, א"כ למה לא חש דהוי חתיכא דאיסורא לדידהו ויתבי בסוכה פסולה ומברכי והוה כנותן מכשול לפני פקח, יש אומרים דמהא שמעינן שהמאכיל לחבירו מה שהוא מותר לו לפי דעתו אין בזה משום לפני עור לא תתן מכשול, אע"פ שיודע בחברו שהוא אסור לו לפי דעתו וחבירו בעל הוראה, שהמאכיל היה גם כן ראוי להוראה וסומך על דעתו להאכיל לעצמו ולאחרים לפי דעתו. הריטב"א עצמו תי' דהכא דוקא מפני שהאיסור ניכר לחברו ואי לא סבירא ליה לא ליכול, הא בשאינו ניכר לחבירו לא. מבואר בקושייתו שיש כאן משום לפנ"ע אע"פ שהאוכל הוא שווג.

שיטת הסמ"ג

עוד הוכיח השד"ח מהסמ"ג (סימן קסח) וז"ל כתוב בפרשת קדושים (ויקרא יט, יד) לפני עור לא תתן מכשול, בכלל אזהרה זו כל דבר שאדם מוזהר והוא עור באותו דבר, שאינו יודע או אפילו יודע ואינו יכול לעשות איסור זה ובא חבירו והמציא לו עובר בלפני עור לא תתן מכשול, (קצת משמע שהיכא ש"יודע" שהוא נקרא "עור" משום שאינו יכול לעשות לבד. ועי' לקמן שדייקנו בדבריו שרק במזיד יש הבדל בין אם יכול לעשות לבד או רק בעזרת חברו, ודו"ק).

להכשיל באיסור אבילות היכא שלא נודע להאבל על המיתה

כתב בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג סימן קנט) בשם הלכות פסוקות דמי שמת לו מת ואינו יודע דמותר להזמינו לסעודה, דהא קיי"ל דלא חלה עליו אבילות עד שידע, אבל רבינו ברוך מריזבורג אסר לתן לו דבר האסור לאבל. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד תב, ב) וז"ל מי שמת לו מת ולא נודע לו, אינו חובה שיאמרו לו, ואפילו באביו ואמו, ועל זה נאמר: מוציא דבה הוא כסיל (משלי י, יח), ומותר להזמינו לסעודת אירוסין ונישואין וכל שמחה, כיון שאינו יודע. מבואר שבלא"ה היה אסור אע"ג שאינו אלא שווג.

ועי' בשד"ח שתמה על השו"ת בית יהודה (יו"ד סימן יז) שאחרי שהוכיח שגם באיסורי דרבנן יש לפנ"ע, תמה על מש"כ השו"ע דמי שמת לו מת ולא נודע לו אין חובה שיאמרו לו ומותר להזמינו לסעודת אירוסין וכו', וביותר קשה להרב בעל בני חיי שהביא משם מהר"ש הלוי דמותר הבעל לשמש מטתו עם אשתו כל זמן שלא נודע לה שמת אביה או שאר קרוביה, ואמאי והא אפילו באיסורין דרבנן איכא משום ולפני עור, ובפרט אם היה יום מיתה וקבורה דהוי דאורייתא. ואע"ג דלאו דלפנ"ע ליתיה אלא במושיט או במסייע לא בשותק ורואה חבירו

שעושה איסור, דאין החיוב אלא מטעם אפרושי מאיסורא דכל ישראל ערבין זה לזה, מ"מ בתשמיש מיהא שעל ידו נגמר האיסור עדיף ממושיט כוס יין לנזיר. וכתב השד"ח שאם היה רואה תשובת מהר"ם לא היה קשה לו כלל, שהרי הסביר בטוב טעם שהאבילות לא חל עד שידע, ולכן מותר להזמינו לסעודה.

ספייה בידים לגוי ולגדול

כתב המנ"ח (מצוה רלב) דהא דאמרינן שהמושיט אבר מן החי לב"נ עובר אלפנ"ע, היינו דוקא אם הגוי יודע שהוא אבמה"ח, אבל אם הגוי אינו יודע כלל אם הוא אבמה"ח, דאין הגוי עושה איסור כלל דהא הוא שוגג גמור ואינו מכשילו כלל, כמבואר בהרמב"ם (פ"י ממלכים ה"א) וז"ל ב"נ ששגג באחת ממצותיו פטור מכלום, חוץ מרוצה בשגגה שאם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו, ואין לו עיר מקלט, אבל בתי דיניהן אין ממיתין אותו. במה דברים אמורים בשגג באחת ממצות ועבר בלא כוונה, כגון שבעל אשת חבירו ודמה שהיא אשתו או פנויה, אבל אם ידע שהוא אשת חבירו ולא ידע שהיא אסורה עליו, אלא עלה על לבו שדבר זה מותר לו, וכן אם הרג והוא לא ידע שאסור להרוג, הרי זה קרוב למזיד ונהרג, ולא תחשב זו להם שגגה מפני שהיה לו ללמוד ולא למד. גם לגבי ישראל כתב המנ"ח שאין ישראל עובר אלפנ"ע היכא שהנכשול שוגג, רק לישראל שהוא שוגג אסור ליתן משום "לא תאכילום" אף שהוא שוגג, אבל לגוי שהוא שוגג גמור מותר ליתן.

יש כמה חידושים בדבריו, א' מבואר שס"ל שאין לפנ"ע בשוגג, אלא דקשה א"כ למה בגוי הוצרך לטעמא דהרמב"ם שגוי אינו עובר בשוגג, תיפק"ל שאין לפנ"ע בשוגג.

עוד חידוש יש כאן שהאיסור של "להזהיר הגדולים על הקטנים", אינו דווקא בקטנים אלא ה"ה בגדולים. אמנם כבר העירו שלפמש"כ התרה"ד (פסקים סב) שיסוד איסור "ספייה בידים" הוא משום "דכשיגדל יבקש לימודו", היינו שאם יאכילנו איסור יתרגל לזה וימשיך בהרגילו אפילו אחר שיתחייב במצוות, א"כ פשוט שלא שייך בגדול. וכן מבואר בפרמ"ג (או"ח משבצ"ז סימן שמג) וז"ל עוד אני העני מסופק, א"כ אנס לגדול שיאכל נבילה וחמץ בפסח וכדומה ילקה המאנס, דמאי שנא להזהיר על הקטנים או אנס הגדול והאכיל בידים, הניח לתוך פה והכה עד שבלע. וי"ל דזה שהזהירה התורה להזהיר גדולים על הקטנים, הוא מטעם שאם יאכילום בידים ירגיל הקטן עצמו שיאכל תמיד כשיגדל, מה שאין כן כשאנס לגדול, וכאמור, וודאי איסורא עבד לפני עור, אלא דלא לקי.

גם בלי התרה"ד בפשטות אין איסור ספייה בידים אלא בקטן, שהרי אמרו חז"ל "להזהיר הגדולים על הקטנים", משמע שאין איסור אלא להאכיל לקטנים, ודוחק לומר ש"דיבר הכתוב בהווה".

למה המלביש לוקה

בעיקר דברי הרמב"ם שהמלביש לוקה, כבר תמה עליו הרא"ש (כלל ב, טז) וז"ל לא ידענא מנין מלקות זה למלביש, דלא תלבש אלוש קאי, ואי דרש נמי לא תלביש, א"כ אפילו הלוש נמי מזיד ילקה המלביש גם הוא, דאין זה לאו שבכללות כיון דאתרי גברי קאי. ות"י הרדב"ז דהיכא דקרינן ביה לא תלבש לא קרינן ביה לא תלביש, דתרת דסותרן נינהו, אבל היכא דלא קרינן ביה לא תלבש קרינן ביה שפיר לא תלביש.

חד עברי דנהרא

הק' האחרונים למה הרמב"ם לא פירט שאינו המלביש עובר משום לפנ"ע אא"כ הלוש לא היה יכול ללבוש הבגד בלי סיוע של המלביש, שהרי קי"ל במושיט כוס יין לנזיר שאינו עובר משום לפנ"ע אלא "בתרי עברי דנהרא", (היינו שהיין נמצא בצד אחד של הנהר והנזיר בצד השני, שאינו יכול לקחת לבד בלי סיוע של המכשיל), אבל "בחד עברי דנהרא", (ששניהם באותו צד של הנהר), אינו עובר.

ותירצו האחרונים (שו"ת דברי מלכיאל ח"א סי' קג ועוד) שיש נ"מ בין מושיט כוס יין שאינו אלא מכשילו והנזיר הוא זה ששותה לבדו, למלבישו שהוא עצמו גומר החטא, ובכה"ג אפילו בחד עברי דנהרא עובר.

ומוכיח כדבריו מדברי התוס' (ב"מ י, ב) דמבואר בגמ' שישראל המקדש גרושה לכהן נחשב כאינו בר חיובא, ולכן למ"ד שהיכא שהשליח אינו בר חיובא יש שליח לדב"ע חל הקידושין, והק' בתוס' הרי ישראל עובר על לפנ"ע א"כ שפיר נחשב לבר חיובא. ותמהו עליו דהא הוי "חד עיברא דנהרא" כיון שיוכל לקדשה בעצמו.

והגרע"א בתשובה (שו"ת סי' קצ"ד) נתקשה בזה והביא שהריטב"א באמת תי' כן על קושיית התוס'. ותי' הדברי מלכיאל שעיקר הסברא דאמרינן גבי לא יושיט כוס יין לנזיר דבחד עיברא אינו עובר משום לפנ"ע, היינו משום דגם כשמושיט לו אינו עושה האיסור בידים, וביד הנזיר שלא לשתות הכוס, וא"כ כיון שיכול ליטלו בעצמו אינו רק כמקרב קצת הדבר אליו, אבל אינו גורם כלל בגוף מעשה האיסור, משא"כ בתרי עברי שאם לא יושיט לו לא יוכל לקחתו כלל גורם לו כל מעשה האיסור. וא"כ כל זה רק כשאינו עושה גוף האיסור, אבל אם שופך הכוס לתוך פי הנזיר ועושה לו האיסור בידים אין לך לפנ"ע גדול מזה, ואע"פ שהיה יכול ליקח הכוס בעצמו מ"מ הרי הוא עושה האיסור בעצמו וגורם לו מכשול העון בידים. ולכן שפיר כתבו התוס' דבמקדש גרושה לכהן עובר על לפנ"ע כיון שעושה לו האיסור בידים.

בשיטת האמונת שמואל

על דרך זה תירצו האחרונים כמה קושיות על שיטת האמונת שמואל. דהנה ידועים הם שיטת האמונת שמואל (סי' יג) דכל היכא שהדבר מותר להמכשיל אין הוא מוזהר על לפנ"ע שלא להכשיל אחרים. ומשום כך התיר לרופא ישראל לתת לזונה כוס עיקרין להפיל עוברא, ואע"ג שהגוי מוזהר על הריגת עוברין, אין כאן משום לפנ"ע, שהישראל אינו מוזהר על הריגת עוברין מה"ת.

האחרונים (פמ"ג בשושנת העמקים כלל י', שו"ת אחיעזר ח"ג סי' פא ועוד) רבו להקשות על האמונת שמואל ממקומות שונים, ונביא למקצת הקושיות.

(א) מדברי התוס' בחגיגה (יג, א) גבי הדין דאסור ללמד תורה לגוי משום דכתיב "לא עשה כן לכל גוי", והקשו בתוס' תיפ"ל משום לפני עור, דגוי הלומד תורה חייב מיתה (סנהדרין נט, א). הרי דהבינו התוס' דאע"פ שהישראל לא נאסר בלימוד התורה, ואדרבה הוא מצווה ללמוד, מ"מ עובר אלפנ"ע במה שלומד עם הגוי, ודלא כדברי האמונת שמואל.

(ב) עוד הקשו מדברי התוס' בב"מ (י, ב) גבי כהן האומר לישראל קדש לי אשה גרושה, שהשליח עובר אלפני עור במה שמקדש גרושה לכהן, אע"ג שלישראל עצמו מותר לישא גרושה, ולדברי האמונת שמואל, הרי כל היכא שהוא אינו מוזהר ליכא לדינא דלפנ"ע.

(ג) עוד הקשו מדברי הראשונים ביבמות (פד, ב) שהקשו דתיפ"ל שפסולות אסורות לינשא לכהנים משום לפני עור. הרי שאע"פ שלהמכשיל עצמו הוא מותר, אסור משום לפני עור, וזהו סותר לשיטת האמונת שמואל.

(ד) מדברי הרמב"ם (פ"ג מהל' אבל הל' ה) שכתב המטמא את הכהן ... אם היו שניהם מזיזים, הכהן לוקה וזה שטמא עובר משום לפני עור לא תתן מכשול, ולא הזכיר שהמטמא הוא כהן, מבואר א"כ שאף בישראל דלאו בר חיובא הוא עובר משום לפנ"ע.

ובשו"ת אחיעזר (ח"ג סי' פא) רצה ליישב דברי האמונת שמואל, דדוקא היכא שאינו אלא מושיט האיסור לחבירו בזה היכא דאינו בר חיובא אינו עובר משום לפני עור, משא"כ היכא שנגמר האיסור על ידו, וצ"ע. וכדבריו כתב גם בעל הפרמ"ג בספרו שושנת העמקים (כלל י) בשם שו"ת בני חייא (בטור יו"ד) דיש לחלק בין מושיט לו כוס יין לנזיר בעינין שיצויר שיהא אסור לו, ובין כשמאכילו בידים עובר אף שאין אסור לו, ומלמדו תורה כמאכילו בידים דמי. ולפי"ז בכהן דאמר לישראל קדש לי גרושה הוה כמאכילו בידים שעל ידו נגמר הקידושין ועובר לפני עור כו'. אבל כתב הפרמ"ג שחילוק זה לא ידענא מנלן לומר כן. ואינו דומה למה שהבאנו שדברי מלכיאל, דשם יש סברא שאז אע"פ שיכול לעשות לבד יש עליו תורת מכשול, משא"כ לפי האמונת שמואל הרי ס"ל שאין האיסור אלא על מי שהוא עצמו שייך ביסור, היינו שס"ל שהאיסור להאכיל הוא סניף בהאיסור לאכול, א"כ מה בכך שמסייע בעצם האיסור, ודו"ק.

היכא שברור שיאכל

השד"ח מביא משו"ת רדב"ז (ח"ב סי' תשצו) שההיתר של "חד עברא דנהרא, אינו אלא היכא שלא ברור לנו שיעבור על האיסור, אבל היכא שוודאי יעבור עובר אלפנ"ע, עי"ש שדן לגבי מסירת בתו לינשא לאחד מהקראים, והביא מי שכתב דודאי אסור להתחתן עם מי שאינו מאמין בתורה שבעל פה, כי מי שנותן בתו לצדוקי הרי הוא כאלו דוחה אותה בידים, ונותן שני טעמים, אחד שהיא נוחה להתפתות, ותו שהיא עוברת תמיד אלפני

עור לא תתן מכשול לפי שהיא מבשלת לו לפי אכלו, וכתבו בתוס' (ע"ז ו, ב) שאסור להושיט למומרים דבר של איסור אע"פ שהוא שלהם, כי הדבר ידוע שיאכלוהו והוא נאסר, דכישראל גמור חשבינן ליה. וכתב שאפילו אם נפרש לשיטת התוס' דבעינן דלא מצי שקיל ליה, מ"מ איסורא דרבנן מיהו איכא במה שמסייע ידי עוברי עבירה, וכדברי הר"ן ז"ל בפ' ההלכות.

וכתב הרדב"ז דבנידון דידן הכל מודים דאיכא איסור תורה אפילו היכא דלא קאי בתרי עברי נהרא, דדוקא גבי כוס יין לנזיר או אמה"ח לבני נח שהוא יודע שהדבר אסור איכא למימר דליכא אלא משום מסייע ידי עוברי עבירה, דדילמא כיון שיודע שהוא אסור לו דילמא הדר ביה ולא עביד, אבל בנ"ד שהוא יודע שמה שנותנת ומתקנת לו אשתו מותר גמור הוא, לא הדר ביה וודאי אכיל ליה ולדידן הוא אסור וודאי, וכיון שכן אית ביה משום ולפני עור לא תתן מכשול.

ועי"ש שיש טעמים אחרים לאסור משום שמא תבשל לו בימים טובים והיא אינה אוכלת ממנו, ושמא לא תטבול בימי הקור כיון שהוא אינו מקפיד ונמצאת עוברת על כרת. ותו שמא תתקדש בעדים שלנו כיון שהיא רבנית, ותתגרש בגט שלהם שאינו כלום, כאשר אני עתיד לבאר בע"ה ותנשא באותו הגט ועדיין היא אשת איש ובניה ממזרים וכאלה יש חששות רבות.

ונראה שיש להביא ראיה לדבריו מהסמ"ג שהבאנו לעיל, שכתב וז"ל לפני עור לא תתן מכשול, בכלל אזהרה זו כל דבר שאדם מוזהר והוא עור באותו דבר שאינו יודע, או אפילו יודע ואינו יכול לעשות איסור זה ובא חבירו והמציא לו עובר בלפני עור לא תתן מכשול. משמע שהיכא שאינו יודע דהוא שוגג, אפילו אם יכול לעשות לעצמו עובר, דרק בהאופן ש"אפילו יודע" מוסיף הסמ"ג ואינו יכול לעשות איסור זה וכו'. והיינו כדברי הרדב"ז שאם הוא שוגג בוודאי יעשה.

אבל השד"ח תמה עליו מדברי התוס' (חגיגה יג, א ד"ה אין מוסרין דברי תורה) שהקש' הר"ר אלחנן למה לי פסוק שאסור ללמד גוי תורה דכתיב "ומשפטים בל ידעום", תיפוק ליה דגוי העוסק בתורה חייב מיתה, א"כ המלמדו עובר אלפני עור לא תתן מכשול. ותי' דמיירי אפילו היכא דאיכא עכו"ם אחר שרוצה ללמדו דליכא לפני עור כדאמרינן בע"ז (ו, ב) דהני מילי דקאי אתרי עברא דנהרא, שבלאו נתינתו אי אפשר להביאו אליו, אבל אי לאו הכי אינו עובר אלפני עור. והרי הגוי אינו יודע שאסור לו ללמוד תורה א"כ מה יועיל דיש גוי אחר שמוכן ללמדו. ודחה דאולי הגוי כן יודע שאסור לו ללמוד.

אבל מביא ממהרלב"ח (סי' קכא) שאסור ליתן לאורח דבר האסור לו בין ניכר ובין שאינו ניכר, דאע"ג שלא קאי בתרי עברי דנהרא, איסור דרבנן מיהא איכא, מבואר בדבריו שגם במקרה שאינו ניכר ג"כ אינו אסור אלא דרבנן.